

DR. SZODFRIDT ISTVÁN

Az erdőgazdálkodás és természetvédelem kapcsolata

Hazánk területének mintegy egyhatedet erdők borítják. Bennük jelentős természeti értékek találhatóak, de nem egyszer maguk az erdők is természeti értéket képviselnek biológiai sokféleségükkel és az ökológiai tényezőknek megfelelően kialakult sajátos faji összetételükkel. Ezek megőrzése, fenntartása indokolt és szükséges. Ezekre tekintettel korunk egyik fontos kihívásának kell tekintenünk azt, miként tudjuk az erdőgazdálkodás és természetvédelem igényeit, lehetőségeit harmonikusán, mindkét ágazat szolgáltatára gyümölcsözően kialakítani. A feladat korántsem egyszerű, csak akkor oldhatjuk meg, ha kellő összefogással, rugalmassággal és kompromisszumkészséggel fogunk hozzá. A jó megoldások eléréséhez át kell tekintenünk az erdőgazdálkodás néhány sajátosságát. Ezeket a következőkben foglalhatom össze:

1. Az erdőgazdálkodás egyik célja a társadalom erdőkkel szemben támasztott materiális igényeinek kielégítése, ugyanakkor egyre jobban erősödik nálunk, és világszerte is az erdőknek környezetvédelemben játszott szerepe. Utalok az erdők talajvédelemben, a légkör felbillent oxigén-szén-dioxid egyensúlyának helyreállításában játszott szerepére, de ide sorolhatjuk az emberi egészség megőrzésében betöltött szerepét is, hiszen a kiránduló ember testi és szellemi regenerálódásához erdeink jó lehetőséget nyújtanak. Sajnálatos és kedvezőtlen az erdőgazdálkodás számára, hogy ez utóbbi szerepkörre pénzügyi mérőszámokkal mind a mai napig nem tudjuk kellő pontossággal kimutatni és általánosan elfogadott módszerek hiánya miatt az ágazatok gyakran hátrányos megítélésben részesül.

2. Az erdőgazdálkodás házátkban már a hatvanas évek vége óta vállalati keretek között működik, tevékenységét a piacgazdálkodás szabályozói erősen befolyásolják. Profitot kell felmutatnia, és ez az éves elszámolás és hosszú lejáratú természeti ciklus közötti ellentétek és ellenérdekltség miatt gyakran konfliktusokat eredményez. A piacgazdálkodásra való áttérés ezt a vonást még csak erősíti.

3. Az erdőgazdálkodás előbb említett sajátosságaiból adódik, hogy célja

nem lehet a profit, célja, hanem működtető elvűl csak a tartamosságot fogadhatjuk el, vagyis meg kell tartanunk az erdők folyamatoságát. Olyan gazdálkodást kell folytatnunk, ami ezt a célt jól szolgálja. A tartamosság elvének megtartása viszont csak arra épülhet, hogy olyan fafajokkal és gazdálkodással kell a feladatokat megoldani, amelyek a termőhelyi adottságokhoz jól alkalmazkodnak, ebből adódóan stabilak és a károsítókkal szemben is ellenállóak.

4. Az erdőgazdálkodással érintett erdők hazai viszonyok között mintegy 40%-ban még megőrizték természetes összetételüket, vagy ahhoz közelálló faji összetételt mutatnak, nagyobb részük azonban nem tekinthető természetes erdőnek, hanem honosított, az adott viszonyokhoz jól alkalmazkodó, nagy faprodukciót eredményező fafajokkal kialakított fatermesztő ültetvények. A nemes nyárasok, akácokos, fenyvesek jelentős része tartozik ebbe a kategóriába. A kétféle erdő (földnyílvántartás szerinti értelmezésben) egymásnak nem ellenlábasa, egymás hatásait inkább előnyösen kiegészítik, egyik a másik nélküli alig képzelhető el. Ennek magyarázata egyszerűen az, hogy a természetes erdők fájára nehezedő gazdasági nyomás csak akkor hárítható el, ha ugyanazt a fát valahol másutt, belterjes körülmények között gyorsan és pénzügyileg is megfelelő eredményességgel előállíthatjuk. Ez utóbbit szolgálják a fatermesztő ül-

tetvények. Kétségtelen, hogy az ilyen ültetvények faji sokfélesége jelentéktelenné gyengül, ám a társadalomnak az erdők materiális termékei irányában jelentkező igényeit mégis ezekkel lehet jól és hatékonyan kielégíteni.

5. Az eddigi területhasználási politikát a gazdasági körülmények miatt át kell értékelnünk és ez előnyt jelent a haszonnal termesztendő fafajok számára. A mezőgazdálkodás Európa-szerte túlermelési sávarokkal küzd, ugyanakkor az ezredforduló utáni időszakban már fahiánnyal számolnak egyrészt a trópusi faanyagforrások kimerülése és a behozatali korlátozások, másrészt a szibériai fakészletek értékesítését szolgáló szállítópályák elégtelen kiépítettség miatt. Mindez fékezzen hat a hagyományos külpiaci fa-behozatal számára, vagyis a feleslegessé vált mezőgazdasági területeken, nemcsak a marginális minőségűeken, hanem az ezeknél jobbakon is, alkalom nyílik fatermesztő ültetvények létesítésére. Az így telepített ültetvények ugyanakkor az erdők védelmi és egyéb funkcióit is jól szolgálják. A honosított fafajokkal szembeni ellenérzés helyes megítéléséhez tudnunk kell, hogy ezek nem közvetlenül kerülnek a természetes erdők egykori helyére, hanem csak a mezőgazdálkodás kibekelődése után; ezért a sokat hiányolt, természetes erdőkre jellemző növényzetet nem a fatermesztő ültetvények tüntetik el, sokkal inkább a megelőző mezőgazdasági művelés.

Tisztelt Szerkesztőség!

Frankó Róbert, 1992-ben végzett erdőmérnök vagyok. Nagy örömmel olvastam az Erdészeti Lapok májusi számában azt a felhívást, amely az erdész szakemberek támogatása céljából egy alapítvány létrehozását szorgalmazza.

Meggyőződésem, hogy nagyon sokan küzdenek elhelyezkedési gondokkal, vagy a jövőben kerülnek szembe hasonló problémákkal. Jómagam is munkanélkülként kezdtem „pályámat”.

Minden igyekezetem ellenére sem sikerült a választott hivatásomat szolgálni. Jelenleg is más tevékenységet folytatok, de nem mondtam le arról, hogy erdőmérnökként azt csináljam, amirehöz értem és amit szeretek. Tisztában vagyok (vagyunk) a realitásokkal, de talán közösen, őnzetlen összefogással segíthetünk az arra rászorulóknak.

Az anyagi lehetőségeim korlátozottak, de erkölcsi támogatásomról biztosíthatom a szervezőket és együttműködőket. Ha szükség van a segítségemre, örömmel állok a szervezők rendelkezésére.

Tisztelettel

Frankó Róbert

6. Azt sem szabad elfelednünk, hogy afföldünkön a természetes erdők megjelenése feltételül szolgáló csapadékon kívüli vízbeviteli források jelentősen változtak. A talajvíz agaszóan lesüllyedt az afföldi térségekben, a folyók menti hullámterekben korábban menetrendszerűen érkező kiöntések elmaradtak, vagy rendszertelenné váltak. Ebből adódik az, hogy a megváltozott környezeti feltételeknek újabb, ezekhez jól igazodó fafajokat kell választanunk megelőzőve ezzel a természetet, amely ugyanezt rohanó tempóhoz szokott korunk igényeire mérten csak nagyon lassan tudná megvalósítani. Ráadásul a hiányolt, őshonos fafajokkal végzett erdőlelőhelyesítés esetén a természetes erdőknek csupán egy eleme, még ha ez a legfontosabb is, kerülne a helyére, eldöntetlen, hogy a többi összetevőt – eszerjéket, lágyszárúkat, az állatvilág képviselőit – ki és milyen anyagi forrásból tudná újra megtelepíteni.

7. Kritikus probléma az is, hogy a természetvédelem igényeit szolgáló eljárások alkalmazása általában költségesebb, mint a honosított fafajokkal, ültetvényszerűen kezelt erdők létesítése, fenntartása. Felvetődik mindjárt, hogy ezt kinek kellene fizetnie. Ha az erdőgazdálkodás a piacgazdaság igényei szerint működik, akkor ezt a kérdést nem lehet megkerülni. Igényeket ugyanis lehet hangoztatni, de a megvalósításhoz szükséges pénzről is gondoskodni kell, ezt az erdőgazdálkodás a maga szerény eszközeivel aligha tudja ellátni, annnyival inkább sem, mivel az ilyen költségeket nem lehet a fára kába beépíteni. Az ökológiai környezet is erős változásban van. Utalok a meteorológusok által prognosztizált ávesztháztatásra, savas esőkre és más drasztikus változtatásokra vagy változásokra. Ezért a korábbi természetes állapotnak megfelelően jelen volt fafajok megváltozott környezetben erdőtelté-

se módó vállalkozás és az ökológiai alapok nem ismerését tükrözi.

Mit lehet tehát tennünk azért, hogy az erdőgazdálkodás jobban szolgálja a természetvédelem jogos érdekeit? A válasz egyszerű, természetesen: erdőgazdálkodást kell folytatnunk, ám annak megvalósításához bizonyos feltételeknek is meg kell felelnünk, ezeket részletezés helyett az alábbiakban foglalom össze:

- az erdőgazdálkodás profitérdekeltségének megszüntetése,
- az erdész szakemberek hosszú időn keresztül egy helyhez kötődő szolgálata,

- a természetes folyamatok érvényre jutásait gyakran akadályozó bürokratikus köötöttségek oldása,

- olyan természeti feltételek, amelyek esetén a természetközeli fafajok természetes újjalata könnyen megjelenhet.

Ezekről a feltételekről ma még távol vagyunk, ezért azt kell megvizsgálnunk, mit tehetünk a természetközeli erdőgazdálkodás megteremtése érdekében? A sokféle lehetőség közül csupán néhányat szeretnék itt felsorolni:

1. A termőhelyi adottságtól független elegey összetételű erdőállományok kialakítása. Ennek ma többnyire az az akadálya, hogy az erdősítések átvételi szabályzata nem tartalmaz kötelező előírásokat a térségben honos, értékes elegyfajfajok meghatározott mértékű jelenlétére vonatkozóan. Ily módon a gazdálkodó anyagilag csak abban érdekelt, hogy az erdővé alakuláshoz szükséges főfajfaj meglegyen. Változtatás akkor érhető el, ha a gazdálkodó anyagilag érdekelt lesz abban, hogy pl. egy tölgyesben - kellő termőhelyi viszonyok között - megjelenjen a hárs, juhar, madárcseresznye és társaik. A szakmai lelkesedés ritkán elég ahhoz, hogy a jóval olcsóbb körülmények ellenében az értékes elegyfajfajokat szálanként az állományba vigyük. Itt tehát a pénz-

tügyi szabályozókkal lehetne ezt egészegebb irányba terelni.

2. A természetes felújítás módszereit előnyben kell részesíteni. Erre sok területen lehetőség nyílik, de csak helyileg lehet megfűteni, általában elrendelni nem lehet. Ha egy erdőrészt természetes úton felújíthatónak látszik, akkor erre a műveletre részletes tervet kell kidolgozni, és meg kell teremteni hozzá a pénzügyi érdekeltiséget.

3. A természetes felújulást szolgáló vágások kivitelezéséhez az előzetes tervekben meghatározott módon szabadab kezelt kellene kápnia a gazdálkodónak, különösen akkor, ha az időszakasban magot termő fafajok koronáin a kellő magtermés jelentkezésére utaló jelenségek láthatók.

4. A természetközeli erdőgazdálkodás nem nélkülözheti a vele összehangolt vadgazdálkodást sem. A vad az erdő része, nélküle az erdő nem erdő a szó tiszta értelmében, ám a túlzott vadállomány az erdőnek kárára van. Cél-szerű vadlétszám-szabályozást és a tájidegen vadfajta eltűntetését (pl. muflon) kell megvalósítanunk. Ez csak úgy lehet, ha a vadgazdálkodás irányítása az erdőgazdálkodó kezében van. Ekkor tudja a két, egymással érdekelletben álló ágazat érdekeit összehangolni.

5. A hegy- és dombvidéki erdők többségében kerülni kell a nagy kiterjedésű tarvágások alkalmazását. Mivel az ilyen vágásmód kiiktatására alig van mód, területi kiterjedésüket korlátozni kell, illetve helyüket úgy kell kijelölni, hogy a tarta vágott erdőrészeket legfeljebb sarkosan érintkezhesse nek egymással. Ehhez köötődően meg kell említenem, hogy a sokak által egyedül üdvözítőnek tartott szálaló üzemződ drága volta és a mai körülményekhez igazított alkalmazásának nehézségei miatt köotelzően nem előítható. Csak akkor lehet bevezetéséről beszélnünk, ha szükséges költségeit valahonnan elő tudjuk teremteni.

6. A természetvédelmi érdekeket nem lehet a két szakterület összefogása nélkül megvalósítani. Ha egymás szemlételt, kívánságait jobban ismerjük és az egyoldali, túlzott igények helyett keressük a kölcsönösen elfogadható megoldásokat, minden bizonyval jobb alakíthatjuk a mai, nem mindig felhőtlen kapcsolatotkat. Ehhez az erdőgazdálkodók készséggel felsorakoznak, és bíznak abban, hogy a másik fél nem zárkózik el az ésszerűen vállalható kompromisszumok elől.

Az indokolt óvatossággal „újszerű” erdőkároknak nevezett jelenség okai, illetve okozói felderítésében új megközelítést jelent a légelektromosság keletkezésére, különböző kútiléseire és ezeknek a fak életfolyamataira gyakorolt hatására irányuló figyelem. Az eddigi – kizárólag a légszennyezettséget figyelembe vevő – vizsgálódás során tapasztalt több érthetlenség kaphat ezen az úton értelmes magyarázatot, és előbb-utóbb vihet talán hasznos eredményekre. A legjelentősebb német erdészeti szaklapban most figyelemfelhívó, a kérdés több vonatkozását részletesen tárgyaló tanulmány jelent meg rendkívül gazdag forrással felsorolásával. Úgy tűnik, sürgősen fel kell újítanunk, jelentősen kibővítenünk jelenlegi fizikai ismereteinket.

(AFZ 1993/13. Ref.: Jérôme R.)

Júniusban a Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság Természetvédelem-Erdőgazdálkodás szakmai programot tartott a pilisi és a Börzsönyi tájvédelmi körzetek területén.

A program célja az volt, hogy az igazgatóság szakembereinek, a tájvédelmi körzet vezetőinek egységessé szemlélete legyen az erdőfelújításokról, legyen az természetes vagy mesterséges.

Az első napot a Pilisben töltöttük. Négy erdészeti - Pilisszentkereszt, Szentendre, Visegrád, Pilismarót - területét érintettük. Minden erdészeti láttunk bükkösöket, tölgyeseket, többnyire bekerítve, de kerítés nélkül is pl. Csobánka 11/b erdőrészt, amely a maga 19,8 ha-os területével a kívánatosnál nagyobb felújítási terület. Ennek ellenére nagyon szép tölgyes, melyet a vadriasztással, vadászattal óvnak meg a vadkárosítástól.

A felújítások során általános problémák, hogy hogyan újítják fel a hegygerinceket, hegytetőket. Mert míg a völgyekben, északi oldalakon a bükk természetesen jól ül, addig a gerincen, hegykúpokon álló, többnyire túltartott 120-140 éves sarjeredetű tölgyesek felújítása gondot jelent. Az okok azt hiszem közmertek: csapadékhiány, kiritkult, elgyomosodott ál-

lományok, nincs magtermés, és ha van is, akkor az léha, vagy feleszi a vad. Bejárásunk során a területvezető erdészek, műszakvezetők, erdészvezetők, mi több erdőfelügyelő adtak tájékoztatást az erdő részletben elvégzett és elvégzendő munkákról. A Börzsönyi kollégák általában csodálkoztak, hogy milyen mennyiségű és minőségű újulat felett áll még az anyaaállomány. Náluk már rég végvágtak volna, míg a Pilisben csak „bontogatnak”. Úgy mondták, hogy talán (feleslegesen) túl sok pénzt fektet be a felújítások sikerességébe a Parkerdőgazdaság pl. Visegrád 49B, Tahi 2A; 2B.

A második napot a Börzsönyben töltöttük. Az Ipolyvidéki Erdő- és Feldolgozó Gazdaság királyréti és dícsónói erdészeti érintettük. Kise meglepetten tapasztaltuk, hogy az erdőgazdálkodói, erdőfelügyelői szemlélet jelentősen különbözik a pilisitől. A Pilisben természetesen felújítás bontóvágása a m²-enkénti 3-4 db csemete számára elfogadott, addig a Börzsönyben 1-2 db/m²-re megengedett. Amelyik fiatalost a Pilisben még ápolnak,

az ahhoz hasonló a Börzsönyben már nem ápolják. Figyelembe véve az éghajlati, földrajzi különbségeket, olykor mégis kevésnek bizonyul az 1-2 db-os m²-enkénti csemete szám. Pl. Szokolya 48 A-F; 49 A-C; 50 A; E; F; 93 A-D; ezek a részletek együtt 101 ha-os felújítási tömböt alkotnak!

Felmerül a kérdés, mi legyen a szomszédos erdőrésztelkekkel „megfelelő” újulat megjelenése esetén, mivel ekkora felújítási területnek más hatása van a mezoklimára. A Börzsönyben általános problémaként szerepel a nagykiterjedésű, közel egykorú felújításra váró erdőtömbök kezelése, hagyásfák helyzete, rétek rakodókénti alkalmazása.

Úgy gondolom, hogy a két nap alau kialakult egy olyan egységessé szemlélet a tájvédelmi körzetvezetők között, mely jelentősen segíti ezentúl a védett, fokozottan védett erdőrésztelkekben felmerülő erdőfelújítási problémák közös megoldását a gazdálkodókál.

Szabó Ádám
természetvédelmi területvezető
Pilis

Klímaváltozások hatása a finnországi erdei fenyvesek fatermésére

Finnországban szimulációs modellt dolgoztak ki a klímaváltozások fatermés alakulására gyakorolt hatásának megismerése céljából. A modellel az erdei fenyvesek fatermését vizsgálták. Különböző mértékű felmelegedéssel számoltak. Ennek következménye: rövidíteni kell a jelenleg alkalmazott vágásfordulókat, de át kell dolgozni az egész gyéritési rendszert is. A fatermés nagysága előreláthatóan 53%-kal növekszik Dél-Finnországban. Legnagyobb fatermési növekedés akkor lesz, ha a gyéritésekben a gyakori de kis erélyű belenyúlásokat tervezik. Változik az értékközhatal is, amennyiben növekszik a vastagabb és értékesebb választékok szolgáltató fák mennyisége.

(Forest Ecology and Management, 1993. 3/4. sz. 237-255. p. - Ref.: Vig Péter)

Az erdész kalapjáról

Magyarországnak 24 éven át volt kormányzója hazai földre való újratemetése megosztotta a lakosság vélekedését, egy dologban azonban számunkra szemléletes útmutatást adott: megmutatta, hogy miként illik az egyenruhát hordani. Szóvá kell ezt tegyem, mert szakmánkban egy legutóbb történt hasonló eseménynél szavam ez ügyben nem talált megértésre. A TV jóvoltából ország-világ láthatta - tapasztalataim szerint sokan is nézték -, hogy az egyenruhát a rendszeresített teljességében kell hordani.

Szakmánk elfogadott egyenruhájának szabadban télenyáron egyaránt tartozéka az erdészkalap. A fejen kell viselni, levenni onnan csak köszöntésre, imához, esküvéshez, jelentéstételnél, jelentésfogadásnál és vadász-tőret átadásánál szabad. Ezekben az esetekben bal kézzel a térd mellé helyezendő.

Ha már kalapról van szó, talán nem felesleges megjegyezni azt, hogy egyenkalapon más dísz viselni, mint amivel a rendszeresített gyártó szállítja, nem szabad. Egyetlen kivétel vadászat közben a tőret.

Az erdész nehéz körülmények között teljesíti szolgálatát. Az új erdőtervezési remélhetőleg nagyobb védelemben is fogja részesíteni és szükséges, hogy hatósági közeg jellege megfelelően felismerhető legyen. Ehhez tartozik, hogy szolgálatban mindig előírások teljességében hordjuk egyenruhánkat.

Jérôme René